humanitas

ECEMBER 1968
3STE JAARGANG NO. 6
ERSCHIJNT
× PER 2 MAANDEN

KADERORGAAN VAN DE NEDERLANDSE
VERENIGING VOOR
MAATSCHAPPELIJK WERK 'HUMANITAS'

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS'
J.W. BROUWERSSTRAAT 16 - AMSTERDAM

REDACTIE: T. van Grootheest,
hoofdredacteur

P. H. Hooy,

P. E. Hutte,

H. van Schaaik,
redactiesecretaris

J. Terlouw,

W. Post,

ADMINISTRATIE: J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam
Telefoon: 020 - 739444

IN DIT NUMMER:

op blz. 106

Iedereen heeft het over verlangen naar duidelijkheid.
Dat wij in het maatschappelijk werk dezelfde wens hebben — en terecht volgens **T. van Grootheest** — zet hij uiteen in een bespreking van de Rijksbegroting 1969.
Door de vele competentie-arme bomen die we bezig zijn te planten zien we het welzijnsbos niet meer.
Ook vindt hij het niet verstandig het duidelijke deel van ons werk, dat voor bejaarden, mensen met huwelijks- en andere persoonlijke moeilijkheden e.d. met vertraging of achterstand te bedreigen omdat de overheid nog niet klaar is voor de confrontatie van een vernieuwd welzijnsbeleid en de krachten die op dit moment zulke grote veranderingen in cutuur en maatschappij teweeg brengen.

op blz. 113

Humanitas stelt zich onder meer ten doel:
deskundige hulpverlening aan mensen in sociale en persoonlijke moeilijkheden en het leveren van een bijdrage aan de sociale opbouw.
Hoe deze beide doelstellingen op harmonische wijze en in een vruchtbare wisselwerking in de afdeling Hoogeveen worden verwezenlijkt kwam naar voren in een gesprek dat **P. H. Hooy en H. van Schaaik** met plaatselijke medewerkers hebben gevoerd. Laatstgenoemde heeft de inhoud van dit gesprek tot een artikel verwerkt.

op blz. 118

Onderzoek en planning en programmering en uitvoering, moesten volgens **J. Terlouw** niet door elkaar lopen bij het voorbereiden en verrichten van werk voor bejaarden.
Het eerste is iets voor een Plaatselijke Raad voor Bejaardenwerk, het tweede voor de afzonderlijke instellingen, die niet op elkaars terrein dienen te komen.
In een volgend artikel komt de taak van de maatschappelijk werker in dit verband aan de orde.

op blz. 122

'Bij haar pogingen om normen op te stellen voor het werk der gezinsvoogdij-instellingen binnen de thans bestaande juridische en organisatorische structuur, stuitte de werkgroep steeds weer op het probleem, dat de instelling in die bestaande structuur geen eigen rechtstreekse verantwoordelijkheid draagt voor de hulpverlening aan kind en gezin.
Dientengevolge is de werkgroep na rijp beraad uitgegaan van een conceptie, waarbij de uitvoering van de ondertoezichtstelling wordt opgedragen aan een gezinsvoogdij-instelling, in plaats van zoals thans het geval is aan een gezinsvoogd.'
Dit citaat geeft de kern van het rapport van de werkgroep normen gezinsvoogdij-instellingen van de Nationale Federatie weer en dus ook van het artikel dat W. Post daarover schrijft. Hij is zelf lid van de commissie. Een recensie is het dus niet.

op blz. 127

Een wat late recensie van Steve Davidsons 'Lessen in Overleving'.
Brieven van en kortgestrafte.
Brieven met veel humor geschreven. Soms zeer praktisch.
Het boek heeft zeer de aandacht getrokken en **P. E. Hutte** pikt er in zijn recensie datgene uit wat voor reclasseringsmedewerkers de moeite waard is.

het hoofdbestuur en de
redactie wensen de lezers
een gelukkig 1969

Uit en over twee begrotingen voor het jaar 1968

Geheel in overeenstemming met de stelling 'besturen is vooruitzien' hebben de onderscheiden ministers, die ons afzonderlijk en in vereniging regeren, ook dit jaar hun plannen voor het jaar 1969 het licht doen zien. Dit is gebeurd in de verschillende begrotingshoofdstukken ieder voorzien van hun eigen Memorie van Toelichting. Ons interesseert uiteraard vooral wat de ministers van CRM en Justitie voor ons in het vat hebben.
Laten wij — wat dat betreft — met het ministerie van CRM beginnen.
De minister signaleert in de inleiding van de Memorie van Toelichting enkele tendenzen en ontwikkelingen in onze samenleving. O.a. worden genoemd het vrijheids- en inspraakverlangen van de jongere generatie, het streven naar een evenwichtige verdeling van de welvaart, de snelle groei van wetenschap en techniek en de groeiende onderlinge afhankelijkheid van staten en continenten.
De minister vreest, dat de burger het gevoel heeft het geheel niet meer te kunnen overzien en er ook geen invloed op te kunnen hebben.
De minister, voor deze burgers sprekend, zegt, dat zij die invloed terug willen krijgen en 'wanneer aan die wens geen gevolg wordt gegeven, taant hun belangstelling, wat een gevaar inhoudt voor een goede democratie.
Daarom zal het beleid erop gericht moeten zijn om de tegenstroom te versterken waardoor de burgerij meer betrokken gaat worden bij het voorbereiden van beleidsbeslissingen op al de terreinen waar dit mogelijk is.'
De burgerij wacht dus, zoals u ziet, een drukke tijd. Gehoopt mag slechts worden, dat dezelfde burgerij ook op dit — haar kennelijk in hoge mate regarderend — beleid invloed kan oefenen. De minister acht het voorts noodzakelijk 'dat ieder die op het welzijnsterrein verantwoording draagt zich ervan bewust is dat welzijnsbevordering en verdergaande democratisering van onze samenleving in sterke mate met elkaar zijn verbonden.'
Hoe nu gaat de minister de tegenstroom versterken?

'De ondergetekende hecht dan ook groot belang aan de totstandkoming van overzichtelijke structuren in het organisatieleven, die op zijn minst aan twee eisen moeten voldoen:
de burgerij moet de gelegenheid krijgen om in open overleg met de overheden medezeggenschap te hebben bij het opstellen van belangrijke plannen en om in zelfwerkzaamheid eigen verantwoordelijkheid te kunnen nemen;
de door haar departement behartigde werkterreinen (cultuur, sport, jeugdzaken, maatschappelijke dienstverlening, e.a.) moeten in een goed samenspel kunnen

werken. Dit houdt ook in dat de organisaties op gelijkwaardige wijze door de overheid moeten worden gesubsidieerd.
Een tweede prioriteit bij het bepalen van haar beleid legt de minister bij drie groepen in de samenleving die speciale aandacht verdienen: de jonge generatie, de bejaarden en de mindervaliden.
Op landelijk niveau zijn in het afgelopen jaar hiervoor twee interdepartementale stuurgroepen gevormd, terwijl een derde in voorbereiding is. Deze hebben tot taak vragen die zich met betrekking tot het welzijn van deze categorieën voordoen, bij de verantwoordelijke bewindslieden te signaleren, hen te adviseren over een betere afstemming van te treffen voorzieningen en te bevorderen dat deze groepen van onze bevolking ook zelf de gelegenheid krijgen mee te spreken alvorens voorzieningen worden getroffen.
Een derde prioriteit vormt voor de minister het woon- en leefmilieu. Dit moet zowel in geestelijk als in materieel opzicht ruimte en mogelijkheden bieden, opdat een ieder zich naar eigen wens en vermogen kan ontwikkelen en ontspannen. Van dit brede terrein kunnen hier slechts enkele aspecten bij wijze van voorbeeld worden genoemd:

— het cultuur- en natuurbehoud;

— de voorzieningen waardoor nieuwe vormen van kunst tot verdere ontwikkeling kunnen komen;

— de recreatieve ontspanning;

— de volksontwikkeling, het bibliotheekwezen en de amateuristische kunstbeoefening;

— de voorzieningen die het de burgerij mogelijk maken zelf creatief werkzaam te zijn, gemeenschappelijk iets te ondernemen en als bestuurlijk of uitvoerend vrijwilliger deel te hebben aan de bevordering van het welzijn;

— de verbetering van het maatschappelijke en culturele klimaat in de oude stadswijken."

En voorts:
'De ondergetekende is van mening, dat een welzijnsbeleid als bovenbedoeld zich dient te richten op de gehele bevolking.
Een doelmatig welzijnsbeleid kan naar haar mening daarom slechts gevoerd worden op basis van een structuur welke bij de wet wordt voorgeschreven.
Aan dit punt wordt thans ten departemente grote aandacht geschonken.
'De ondergetekende verwacht dat zij in de loop van het parlementaire jaar hierover overleg zal kunnen opnemen met de besturen van provincies en gemeenten, alsmede van particuliere instellingen, op basis van een nota, waarin uitgangspunten voor een wetgeving zijn geformuleerd.'
En ook:
'Een ander belangrijk element in het subsidiebeleid is de verbetering van de pensioenvoorzieningen voor medewerkers van gesubsidieerde instellingen. De regering heeft in beginsel erkend dat de huidige pensioenvoorzieningen verbeteringen behoeven. De belangrijke vraag die thans zowel particuliere organisaties als de overheid bezighoudt, is langs welke wegen deze verbetering het best kan worden verwezenlijkt.

Ook hierover zal naar de mening van de ondergetekende de Staatssecretaris in dit parlementaire jaar een beslissing dienen te vallen.'
Tot zover de inleiding.
Uit de verschillende paragrafen van de Memorie van Toelichting zijn slechts die punten opgenomen waarbij wij min of meer betrokken zijn.

maatschappelijke onwikkeling (algemeen)

'Het in dit hoofdstuk beschreven beleid richt zich op het functioneren van de samenleving als zodanig en op het deelnemen van de burger daarin. Aangezien de mogelijkheden daartoe in sterke mate worden bepaald door de grote veranderingen die zich in cultuur en maatschappij voltrekken, dient het beleid te streven naar een beïnvloeding van de krachten die deze veranderingen veroorzaken.
Dit houdt in medewerking aan het inrichten van het woon- en leefmilieu en het bevorderen van een gunstig sociaal klimaat, alsook 'het tot stand brengen van allerlei vormen van dienstverlening, waardoor belemmeringen ten aanzien van het deelnemen als lid aan de samenleving worden weggenomen.
Ontplooiing van de persoon in de samenleving vraagt ook aandacht voor het gezin. Daarbij kan niet worden volstaan met het aanbieden van dienstverlenende voorzieningen, maar zal een geheel van maatregelen tot stand moeten worden gebracht, dat aan persoon en gezin de mogelijkheid biedt tot maatschappelijk functioneren.

wijkopbouw

'De belangstelling voor de samenlevingsopbouw op wijkniveau neemt toe.
In verschillende nieuwe wijken zijn aanzetten tot wijkopbouw aanwezig. In de voorbereidingsfase kan een wijkopbouwconsulent worden aangesteld door het stedelijk orgaan voor overleg en advies. Tot de taak van deze consulent behoort o.m. het bevorderen van de totstandkoming van een wijkopbouworgaan.
Zodra het wijkopbouworgaan enigszins gestalte heeft gekregen kan een wijkopbouwwerker de samenlevingsopbouw ter plaatse nader vorm en inhoud geven. Deze functionaris kan evenals de wijkopbouwconsultent worden gesubsidieerd op grond van de Rijkssubsidieregeling voor samenlevingsopbouw.'

samenwerkingsorganen

'In de afgelopen jaren zijn in het kader van de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn en de daarbij aangesloten samenwerkingsorganen alsmede binnen het departement besprekingen gevoerd over de ontwikkelingen die zich bij deze organen hebben voorgedaan.
'De organen van samenwerking hebben in het verleden een belangrijke bijdrage gegeven aan de ontwikkeling van diverse vormen van maatschappelijk werk. Verschillende samenwerkingsorganen — met name op plaatselijk niveau — hebben zich ontwikkeld tot instituten voor uitvoering van het maatschappelijk werk. De omvang van deze uitvoerende werkzaamheden, waarbij gedacht wordt aan het algemeen maatschappelijk werk en/of de gezinsverzorging, is in verschillende situaties zodanig uitgegroeid dat voor deze werkvormen de leiding zal moeten worden versterkt.
De organen van samenwerking zullen naar de mening van de minister ook in de komende jaren een functie dienen te blijven vervullen met betrekking tot de maatschappelijke beleidsvoering in eigen kring en met de daarvoor in aanmerking komende organisaties. Tevens kan door hen de nodige actie worden genomen ter bevor-

dering van het maatschappelijk welzijn en de belangstelling van de bevolking hiervoor.
Het ligt in het voornemen te bezien, in hoeverre de daarvoor in aanmerking komende subsidiëring dient te worden aangepast.'

gezinsbeleid

'De wijze waarop aan een samenhangend beleid ter bevordering van de ontplooiing van het gezinsleven verder vorm en inhoud kan worden gegeven, is voorwerp van voortgaande studie. Aan de Gezinsraad is verzocht, in overleg met de Nationale Contactcommissie Gezinsbelangen, een visie te geven aangaande die zaken waaraan bij de beleidsvoering met betrekking tot het welzijn van het gezin meer aandacht dient te worden besteed.
Tevens is aan beide instanties verzocht zich gezamenlijk te heroriënteren omtrent structuur, taak, inhoud en werkwijze.'

bureaus voor levens- en gezinsvragen

'In samenwerking met het Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid is, ter vervanging van de geldende subsidieregeling voor bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, een rijkssubsidieregeling voor bureaus voor levens- en gezinsvragen (voorlopig aldus genoemd) ambtelijk voorbereid. Over het concept van deze regeling zal overleg met de betrokken adviesinstanties worden gepleegd.
De nieuwe regeling beoogt voorlichting inzake het geslachtsleven, al dan niet in samenhang met geboorteregelingsvraagstukken in het kader van een breder te voeren beleid door geëigende organisaties van het particulier initiatief mogelijk te maken.'

open bejaardenwerk en dienstencentra

'Met betrekking tot de dienstencentra voor bejaarden wordt gewezen op de publikatie van het rapport van de commissie voor de begeleiding van de dienstencentra voor bejaarden.
Aan deze commissie is verzocht alsnog advies uit te brengen op welke wijze dienstencentra kunnen worden geëvalueerd.'
Het voornemen bestaat, nadat het advies is uitgebracht, opdracht te geven deze evaluatie te doen uitvoeren door het Nederlands Instituut voor Maatschappelijk Werk Onderzoek (NIMAWO). Het ligt in de bedoeling deze evaluatie niet te beperken tot dienstencentra waarvoor een rijksbijdrage wordt verstrekt, maar daarin ook andere centra, hulp- of wijkposten die in de praktijk betekenis hebben voor het open bejaardenwerk, te betrekken. Hierdoor kan inzicht worden verkregen in alternatieve mogelijkheden voor dienstverlening aan bejaarden, daar waar de dienstencentra niet een adequate oplossing blijken te zijn.
'Aan de provinciale besturen is verzocht te bevorderen dat door de provinciale opbouworganen een globale planning voor de oprichting van dienstencentra wordt opgesteld.'

gezinsverzorging

(begrotingspost *f* 38 miljoen)
De invoering van de z.g. aangewezen instelling voor de gezinsverzorging oefent invloed uit op het organisatiepatroon van de gezinsverzorging. Bij vele plaatselijke

instellingen voltrekt zich thans een proces van schaalvergroting. Deze schaalvergroting vindt ook plaats samen met het algemeen maatschappelijk werk.

algemeen maatschappelijk werk

Er kan gewezen worden op een groeiende behoefte bij de huisartsen om bij de uitoefening van hun praktijk maatschappelijke werkers in te schakelen. De wijze waarop aan deze samenwerking vorm en inhoud kan worden gegeven, wordt bestudeerd in een door de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn en het Nederlandse Huisartsengenootschap ingestelde commissie. Het departement van de ondergetekende neemt daaraan deel.
Andere werkterreinen waarop samenwerking met het algemeen maatschappelijk werk zich begint af te tekenen, zijn de kinderbescherming en het schoolmaatschappelijk werk.
De ondergetekende verheugt zich over deze ontwikkelingen. Zij streeft ernaar verdergaande organisatorische verbijzonderingen op het terrein van de maatschappelijke dienstverlening zoveel mogelijk te voorkomen. Naar haar mening is het daarom een belangrijke vraag hoe de aanwezige deskundigheid op de meest doelmatige wijze kan worden aangewend. Toetsing van de eigen identiteit en van de doelstelling van de onderscheiden werkvormen aan criteria van doelmatigheid in organisatie en werkwijze zal kunnen leiden tot het inzicht, dat vele zaken welke thans los van elkaar worden verricht, beter gezamenlijk kunnen worden ondernomen.
Daarbij zou tevens kunnen blijken dat werkvormen, waarvan thans wordt overwogen ze in elkaars verlengde in één organisatie onder te brengen, een samengaan minder goed verdragen. De in een aantal gemeenten op gang komende wijksgewijze concentratie van de maatschappelijke dienstverlening kan voor deze bezinning waardevolle ervaringen opleveren.

enigzins mismoedig commentaar

Uit de artikelsgewijze toelichting.

samenlevingsopbouw

'Artikel 201. Subsidies ten behoeve van organen van samenwerking. Ten behoeve van de organen van samenwerking wordt rekening gehouden met een uitbreiding van vijf functionarissen. Voor 1969 bedraagt de raming *f* 5.510.000,— tegen *f* 4.967.000,— voor 1968.'

maatschappelijke dienstverlening

'Artikel 209. Subsidies ten behoeve van het algemeen maatschappelijk werk.
Door de concentratie van de maatschappelijke dienstverlening zal de vraag naar leidinggevende krachten toenemen.
Het bijzondere subsidie voor stimuleringsgebieden zal een geringere toeneming vertonen dan in het verleden het geval was.'
'Artikel 213. Subsidies ten behoeve van ontwikkelingskosten gezinsbeleid.
Door middel van gespreksgroepen van jonge ouders zullen de problemen van het pasgevormde gezin worden gepeild. Het ligt daarnaast in het voornemen een crèche zodanig in te richten, dat een onderzoek naar de achterstand in de acculturatie bij zeer jonge kinderen kan plaatsvinden.'

Wanneer hieronder een poging wordt gedaan om tot een soort samenvatting te komen dan is het wellicht zinvol de begroting eens te bezien vanuit de door de minister geconstateerde samenhang tussen welzijnsbeleid en democratisering van de samenleving en haar vrees dat de burger het geheel niet meer kan overzien en zijn invloed ziet tanen.
De vraag die zich dan opdringt luidt: draagt die begroting met de daarbij behorende toelichting er toe bij dat de burger een inzicht verkrijgt in wat de minister beoogt? En ook: komt uit het geheel het beeld van een duidelijk overzichtelijke structuur naar voren?
Om bij het laatste te beginnen.
De minister stelt, dat een doelmatig welzijnsbeleid alleen gevoerd kan worden op basis van een structuur welke bij de Wet wordt voorgeschreven.
Men kan voor deze zienswijze niet alleen alle begrip hebben, maar het er zelfs van harte mee eens zijn.
Dit gesteld zijnde moet wel opgemerkt worden, dat zonder dat dit wettelijk kader aanwezig is er in het recente verleden en ook nu weer allerlei maatregelen en voorzieningen worden getroffen die een structuurbepalend karakter dragen doch waarvan het voor de buitenstaander — of met de woorden van de minister te spreken 'voor de burger' — volslagen onduidelijk is of deze in de nog bij de Wet te regelen structuur passen.

Passen daarin wijk-opbouworganen, plaatselijke organen voor overleg en advies (die nu in principe ook al mogelijk zijn voor gemeenten met 50.000 inwoners), wie zal het zeggen? En hoe wordt de verhouding van deze organen tot reeds bestaande organen zoals daar zijn landelijke-, provinciale-, en stedelijke samenwerkingsorganen, functionele organen op landelijk en provinciaal niveau, provinciale opbouworganen, regionale welzijnsstichtingen, aangewezen instellingen, gemeenschappelijke instituten voor sociale dienstverlening en wat dies meer zij.
Structureren wil zeggen functies bepalen, zo nodig uitzuiveren en hergroeperen en ook functies op elkaar afstemmen, kort gezegd: ordenen.
De minister heeft zich omtrent die ordening zeker wel een beeld gevormd, maar de burger komt niet zo bar ver met de mededeling in de Memorie van Toelichting dat op basis van een nota in het komende jaar overleg gepleegd zal worden met de besturen van particuliere instellingen over de uitgangspunten die voor een wetgeving zijn geformuleerd.
Nu kan men gevoeglijk aannemen, dat het de burger tamelijk een zorg zal zijn hoe dat doorzichtig maken van structuren op het terrein van het maatschappelijk welzijn in zijn werk zal gaan.
Anders ligt het echter voor hen die door de minister worden aangeduid als degenen die op het terrein van de welzijnsbevordering verantwoording dragen.
Als één van diergenen vraag ik mij af of het steeds opnieuw creëren van competentie-arme organen en instituten van overleg en advies nu wel zo'n grote bijdrage leveren tot de overzichtelijkheid en de doelmatigheid van de structuur? Sterker gezegd: ik vrees dat de tijd niet meer ver af is dat de taak van de functionarissen die aan deze organen worden en zijn verbonden voornamelijk zullen bestaan uit het bezighouden van elkaar.
Verdraagt met name de sector sociale dienstverlening een zo zwaar organisatorisch apparaat boven, naast en rondom zich en is dat allemaal nodig?
Ik kan mij niet onttrekken aan de indruk, dat van velen die verantwoording dragen op het terrein van het maatschappelijk welzijn zich zo langzamerhand een gevoel van moedeloosheid meester maakt veroorzaakt door het feit, dat zij steeds meer moeten overleggen, met steeds meer organen contact moeten onderhouden, van her naar der moeten draven, kortom zich enorm moeten inspannen zonder dat

zij de overtuiging kunnen verkrijgen dat een redelijk deel van deze inspanning tot zinvolle resultaten leidt.
Niet alleen op het gebied van de structurering is er sprake van onduidelijkheid, de Memorie van Toelichting draagt er ook in andere opzichten de sporen van. Er worden studies gemaakt, er worden departementale en interdepartementale stuurgroepen ingesteld, en er worden onderzoekingen gedaan.
Het zal allemaal op zichzelf wel belangrijk zijn, maar gevreesd moet worden dat tegen de tijd dat de studies zijn afgerond, de stuurgroepen zijn uitgestuurd en de onderzoekingen zijn afgesloten, het allemaal niet zo erg meer hoeft.
Met de subsidiewetgeving bijvoorbeeld wordt nu al jaren geëxerceerd en nu zal er dan waarschijnlijk in 1969 een nota komen die de uitgangspunten voor deze wetgeving bevat, let wel: uitgangspunten!
Niemand zal pleiten voor een beleid vanuit het losse handje, maar een beetje meer durf en een beetje meer voortvarendheid waar het om fundamentele zaken gaat is dringend gewenst.
Een klein beetje risico moet men, wanneer er beleid gevoerd moet worden, wel durven nemen.

moraal

Schrijver dezes hoopt van harte dat zijn pessimistische opmerkingen volslagen ongegrond zullen blijken te zijn. Niets liever dan dat; hij wil nl. graag mee de verantwoordelijkheid dragen voor en medewerken aan een beleid dat gericht is op een goed functionerend samenstel van voorzieningen die ten doel hebben het menselijk welzijn te bevorderen. Maar de enige mogelijkheid om die verantwoordelijkheid mee te dragen is gelegen in het zichtbaar maken van het beleid.
Misschien lukt dit alleen als zowel de overheid als het particulier initiatief er van afziet telkenmale weer pogingen in het werk te stellen de hemel te bestormen, als wij ons neerleggen bij het feit, dat ook als wij er niet in slagen deze krachten die de grote veranderingen, die zich in cultuur en maatschappij voltrekken, veroorzaken te beïnvloeden, toch wel iets kunnen doen voor bejaarden bijvoorbeeld, door het subsidiepercentage voor de gezinsverzorging te verhogen, voor ongehuwde moeders, voor mensen die vastgelopen zijn in hun relaties, in hun gezin of in hun huwelijk. Er valt op dit terrein nog wel meer te bedenken, het is maar zo een idee.

T. VAN GROOTHEEST

p.s.

Aan het begin van dit artikel is de lezer beloofd, dat er *twee* begrotingen aan de orde zouden komen. Wegens plaatsgebrek heeft dat niet zo mogen zijn.
In de volgende aflevering zal dit gemis worden goedgemaakt.
Men zij dus gewaarschuwd!

SOCIALE
DIENSTVERLENGING IN DE
PRAKTIJK

een afdeling in drente

Op blz. 77 van 'Humanitas nr. 4, augustus 1968, in een artikel over 'Public Relations' (een conferentie van de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn) lezen wij:
'Public relations moeten geïntegreerd zijn in het beleid van de instelling en mogen niet een apart deelgebied vormen; is dat wel het geval dan ontstaan wrijvingsverschijnselen ten nadele van de public relations.
Het bestuur en daarmee het beleid mag niet verstarren; het heeft een goede tegenspeler nodig die tevens de interne public relations (dus die tussen bestuursleden onderling en tussen bestuur en in dienst zijnde functionarissen) op niveau houdt. Zonder goeder interne public relations zijn goede externe public relations nauwelijks mogelijk.'
Dit zijn woorden van mr. A. Seret (een bekend public-relations-adviseur en schrijver van de Aula-pocket nr. 5 'Public Relations') Even verder wordt drs. J. G. Leibbrandt van de Stedelijke Raad voor Maatschappelijk Welzijn te Rotterdam) geciteerd met:
'Public relations zijn alleen effectief als ze deel uitmaken van een systematisch onderhouden proces, van het beleidsprogram en het daarbij behorend apparaat. Daarbij moeten drie functies steeds centraal staan:

a) bewegwijzering van de samenleving;

b) beïnvloeding van de mentaliteit;

c) werving van (professionele en vrijwillige) krachten.

In zekere zin zijn al die public-relations-waarheden, uitspraken en stellingen 'eieren van Columbus' of zo men wil waarheden als koeien. De verdiensten ervan komen pas naar voren als men gaat inzien dat slechts weinigen deze waarheden als koeien goed weten toe te passen.
Daar merkt men in Humanitas iets van als een afdeling de leer goed in praktijk brengt.
Aan de kant van de deskundigen zit de verdienste in het voor bepaalde situaties zó formuleren van de 'waarheden' en adviezen dat ook instellingen die niet over natuurtalent op het gebied van de p.r. beschikken er wat mee kunnen bereiken.
Voor Humanitas zijn er twee hoofdterreinen waarop wij streven naar zoveel mogelijk

duidelijkheid bij het publiek over ons aandeel in en onze potentie voor de sociale hulpverlening: Landelijk of provinciaal en plaatselijk in onze afdelingen. Die eerder genoemde natuurtalenten op het gebied van de presentatie bestaan, zoals u uit de volgende bladzijden zult leren.
Wij willen dit artikel richten op de praktijk van deze taak in een afdeling. Vóór we dat doen willen wij daar graag één mededeling aan vooraf laten gaan. Sinds enige dagen beschikt het hoofdbestuur over een voorlichtingsmiddel bij uitstek, ook voor afdelingen, bestaande uit een stel aan elkaar schakelbare borden voor een tentoonstellingswand van 9 strekkende meter. Op kleurige borden is door een deskundig ontwerper op geslaagde wijze organisatie, doel en werk van Humanitas in aantrekkelijke „tentoonstellingstaal" tot uiting gebracht. Van nu af aan kunnen dus afdelingen die hun 'public relations' met dit materiaal op een tentoonstelling willen bevorderen, tegen vrachtkosten de collectie (drie kisten) in bruikleen ontvangen. Wij moesten dit, in onze vreugde over dit nieuwe instrumentarium, even kwijt.

de afdeling hogeveen

Wij vroegen ons af: Hoe verloopt het introductie- en bekendmakingsproces nu in een jonge afdeling, waar een maatschappelijk werker ineens zijn nogal scherp afgebakende professionele hulpverlening komt voegen in het bestaande activiteiten-boeket van de plaatselijke vrijwillige medewerkers? We zijn de laatste tijd nogal bezig met 'public relations', introductiebevordering (van het algemeen maatschappelijk werk) en met het verschijnsel van de professionalisatie en verschuivingen in de vrijwilligerstaken. Het is niet toevallig dat we voor illustratie van het bovenstaande aan de afdeling Hoogeveen dachten. Het was ons al eerder opgevallen dat ons door de knipseldienst van Vaz Dias en door andere afzenders van geen enkele afdeling zóveel krantenknipsels met Humanitas-publiciteit werden toegezonden als uit en over Hoogeveen. Niet alleen de plaatselijke pers, maar ook van de landelijke. Dat dateert al van 1964, het is dus geen 'vuur van maïsbladeren'. Daar moeten dus bestuursleden zitten, die met de pers kunnen omgaan en die tenminste één van de aspecten van de public relations volledig tot zijn recht weten te brengen. De goed lopende en door de afdeling Hoogeveen bescheiden gesubsidieerde gezinsverzorging in Hollandscheveld, de algemene gezinsverzorging in Hoogeveen zelf, die mede door Humanitas wordt gedragen, het werk voor de jeugd en voor bejaarden, alles onder leiding van vrijwilligers, komt als nieuws regelmatig in de krant terecht. Als er een bijeenkomst van de plaatselijke huisvrouwen is, dan blijkt uit de krantenverslagen dat Humanitas ook daar weer kans gezien heeft om het publiciteitshoekje te kijken. Het feit dat Humanitas in Hoogeveen zijn werkplan voor 1966 gerealiseerd had, bleek ook alweer een aardig opgemaakt nieuwtje in de plaatselijke bladen op te leveren. Tijdens ons bezoek ter plaatse zagen wij pas goed hoe belangrijk zoiets is voor een vereniging als de onze.

Nu is het streven je naam in de krant te krijgen nog geen hulpverlening. Maar het zal de lezer inmiddels wel duidelijk zijn dat, als een groep Humanitasleden in een plaats, waar de buitenkerkelijkheid gering is, zó vaak kans ziet het doel van Humanitas: de sociale hulpverlening, onder de aandacht van tienduidenden lezers te brengen, de tracé's voor de 'kanalen' waarlangs cliënten naar het hulpverleningsapparaat kunnen komen daarmee als het ware reeds uitgezet zijn.

Met hulp van het gewest Drenthe is in 1967 het eerste plaatselijke bureau buiten Assen gesticht. In Hoogeveen, heel primitief eerst, later in de nieuwbouw tot in de

puntjes verzorgd. De heer C. de Jong, de eerste streek-maatschappelijk-werker voor Zuidwest-Drenthe, (Hoogeveen, Hollandscheveld en Meppel) kwam op 1 augustus 1967 in onze dienst. Hij werkt ten dienste van de gehele zuidwest hoek en van de afdelingen die daar liggen, maar hij is in dienst van het gewest dat ook, met de betrokken afdelingen uiteraard, de financiële verantwoordelijkheid voor deze post draagt. Waarom wij juist hem opgezocht hebben om in een gesprek eens te vragen hoe de snelle ontwikkeling van het werk in Hoogeveen nu wel verlopen is, blijkt ten dele uit het bovenstaande en voor een deel uit hetgeen wij hierna zullen vertellen.

Wij maken ons in congres, verenigingsraad en hoofdbestuur nogal eens zorgen om het behoud van het élan onder onze vrijwilligers bij de zo snel voortschrijdende en alle aandacht vragende professionalisering.
Prof. Belinfante zei op het Congres terecht: 'De vrijwilligers zijn de laatste tijd wat op de achtergrond geraakt.' Het vestigen van een bureau met een daaraan verbonden functionaris vergt veel van een bestuur in een kleine afdeling. (En ook van een afdeling die zich hecht verbonden voelt met het hem steunende gewest, zoals dat in Drenthe het geval is.) Vrijwilligers hebben uiteraard met het maatschappelijk werk van de beroepsmedewerker zelf maar weinig aanraking en men vreest wel eens voor verstilling in de vrijwilligerswereld na de oprichting van een plaatselijk bureau voor maatschappelijk werk.
Van deze problemen is echter niets te vinden in Hoogeveen. De plaatselijke persberichten over wat de afdeling doet, bleven, ook nadat een beroepsmaatschappelijkwerker was aangesteld, toestromen. Kortgeleden weer met veel publiciteit over de plaatselijke 'Raad voor het Bejaardenwerk', waar Humanitas ook aan meedoet. Als de afdeling een persconferentie belegt, dan komt men ook. De vrucht van een consekwent beleid.
Een volgend verschijnsel dat ons is opgevallen was dat de afdelingen Hoogeveen en Hollandscheveld, en nu zelfstandig, reeds op 1 september 1968 een tweede maatschappelijk werkster, mejuffrouw T. de Boer, in dienst moesten nemen omdat de plaatselijke taak aan het Hoogeveense bureau en het spreekuur ten behoeve van Hollandscheveld, voor de heer De Jong al te veel was geworden en een volle, aan Hoogeveen zelf gebonden, kracht was gaan opeisen. De Sociale Academie van Hengelo acht reeds na één jaar de situatie in Hoogeveen een stageaire waardig. Dat is een onverdacht compliment dachten wij. De heer De Jong trekt zich nu geleidelijk uit het plaatselijk werk terug en gaat zich, en dat dan weer in opdracht van het gewestelijk bestuur, wijden aan de rest van Zuidwest-Drenthe en vooral aan de streek rondom en in Meppel. Wij vinden dat, gezien de ervaringen elders, een voorbeeld van snelle uitgroei. In één jaar van niets tot een volledige dagtaak in één derde deel van een werkgebied, waarvoor men kort tevoren de stap naar de eerste beroepsmedewerker al een tour de force achtte. Daarmee zijn wij aan de ervaringen van de heer De Jong zelf toegekomen.

Als we hem vragen naar zijn mening over de snelheid waarmee de professionele taak in Hoogeveen verdubbeld is, schrijft hij dit zelf toe aan de goede sfeer bij Humanitas ter plaatse en de daaruit voortkomende vruchtbare wisselwerking tussen bestuur en mensen uit het plaatselijke opbouwwerk aan de ene kant en de pas aangestelde maatschappelijk werker aan de andere kant. De heer De Jong: 'Een kleine plattelandsgemeente is wel een voordeel in dit opzicht, je begint met je introductiebezoeken bij personen en plaatselijke instellingen en als het ware vanzelf introduceer je daarbij niet alleen jezelf, maar ook de vereniging die door de goede 'public relations'-voorbereiding via bijzonder veel aanknopingspunten bij de diverse 'gastheren' gepresenteerd kan worden als een productieve tegenhanger van het beroepswerk. De bestuursleden zijn alleen vrij jonge mensen met moderne ideeën.

Tijdens het gesprek blijkt dat de heer de Jong met bekwaamheidsproeven in twee specialisaties is afgestudeerd: maatschappelijk opbouwwerk en algemeen maatschappelijk werk. Hij ziet het algemeen maatschappelijk werk als een belangrijke taak, maar van het begin af aan heeft hij gevoeld dat, hoe besloten en op zichzelf staand dit werk als taak ook is, de kwantiteit en de kwaliteit ervan mede afhangen van een goede integratie van dit onderdeel van al het werk binnen de afdeling. Een werkzame afdeling, dat moeten we er bij zeggen. De Jong: 'Een maatschappelijk werker heeft onder meer als taak de relatie tussen individu en maatschappij te herstellen of te verbeteren, hoe nuttig is het dan niet, je ook eens bezig te houden met die maatschappij, vooral waar die zich positief in opbouwwerkzaamheden manifesteert; dat heeft veel nut voor het slagen met het individuele werk.'
Hij steekt zijn voorkeur voor het introductiewerk in een onontgonnen gebied niet onder stoelen of banken. Hij hoopt dat 't hem in Meppel ook zal lukken.
Het is volgens de heer De Jong onmiskenbaar dat het snelle groeien naar een tweede volle dagtaak voor een maatschappelijk werker mede te danken is aan de vele verwijzingen die voortgekomen zijn uit zijn contacten met vrijwilligerswerk in opbouw. Hij vindt het gewoon prettig eens eventjes mee te helpen, soms samen met enkele bestuursleden, aan het brengen van structuur in een stuk sociale actie van vrijwillig Humanitas. „Je weet als maatschappelijk werker nu eenmaal dingen waarmee ze hun voordeel kunnen doen, maar je moet je er daarna weer uit terugtrekken. Op een gegeven moment kan je met wat anders weer even mee helpen duwen.'

Het is merkwaardig hoeveel communicatiekanalen naar het spreekuur met zulke contacten overblijven. En om het banen van de weg voor zoveel mogelijk cliënten naar het bureau en de deskundige is het uiteindelijk toch begonnen? Er zijn, al met al, 'veel bellen om aan te trekken' in Hoogeveen.
Een ander kanaal voor het bereiken door cliënten van het bureau is het inlichtingenverkeer vice-versa tussen maatschappelijk werker en bestuur. Natuurlijk is er in Hoogeveen een zakelijk communicatiebewust bestuur en dat acht De Jong een extra-voordeel, maar het intense contact en het zonder meer deelnemen aan de bestuursvergaderingen vindt hij in alle gevallen essentieel. In plaatsen als Hoogeveen moeten bestuur en beroepskracht als team opereren. Er komt maatschappelijk werk uit voort dat anders ongedaan zou blijven. Het onderlinge vertrouwen van de aanvang af heeft veroorzaakt dat het bestuur niet de geringste aanvechting heeft de drempel van de beroepssfeer te overschrijden en vertrouwelijkheidsproblemen op te roepen. Dat is eenvoudig geen punt in Hoogeveen.

Het verschijnen op het juiste tijdstip van een advertentie in de krant dat de maatschappelijk werker van dan tot dan met vakantie is, is gewoon een routine-produkt van dit regelmatige contact. Dit vanzelfsprekende verkeer tussen beleid, opbouw en maatschappelijk werk effent niet alleen de weg voor cliënten, maar ook particulieren uit verwante beroepen verstaan zich op consultatieve voet met de maatschappelijk werker. Ook met de Hervormde en Gereformeerde collegae is contact. De plaatselijke maatschappelijk werkers hebben in Hoogeveen hun eigen contactkring, en zij doen er wat mee. Stuiten zij gezamenlijk op beleidsproblemen dan leggen zij die na afspraak aan hun besturen voor. Voorts hebben zij onderling een degelijk verwijzingssysteem. Tekenend voor het direct op gang komen en evolueren van het verwijzingsverkeer was het hoge percentage huisbezoeken in het begin van het werk en het hoge percentage spreekuurbezoekers na het eerste jaar. Zoals het hier is gegaan, aldus de heer De Jong, holt het maatschappelijk werk de vrijwilligersarbeid niet uit, maar schept alleen maar nieuwe taken voor vrijwilligers.

Tijdens het eerste jaar van zijn werk ontstond er via een contact met een hervormde collega in een naburig dorp een groep van 15 nieuwe leden van Humanten, die zich in die plaats gezamenlijk met plaatselijke welzijnszaken gingen bezighouden en plaatsgenoten naar het Hoogeveense spreekuur hebben verwezen. Deze groep heeft nu de zaken reeds in eigen hand genomen.
De gedachte van emancipatie van buitenkerkelijken heeft volgens de heer De Jong in Hoogeveen zeker tot de opbloei van Humanitas bijgedragen. Er zijn niet zoveel buitenkerkelijken, weinig genoeg om het verlangen naar samengaan op te roepen. 'Die emancipatie is nu voltooid', zegt hij. 'Humanitas doet nu overal met alle sociale activiteiten volledig mee. Er is door het Genootschap tot Reclassering medewerking voor reclasseringsarbeid gevraagd en verkregen, men is bezig met een plaatselijke sectie jeugdwerk, men is betrokken bij de bejaardenhuisvesting, en bij het woonwagenwerk, men doet mee aan de oprichting van een plaatselijk welzijnsorgaan en helpt met een dagverblijf voor zwakzinnige kinderen en er is ook nog een met anderen gecoördineerd stuk werk voor bejaarden opgezet met een goed doorwerkte wijksgewijze organisatie.'
Gelijk de heer De Jong dat pleegt te doen, staat nu ook mejuffrouw De Boer de vrijwillige leidster van het bejaardenwerk de eerste tijd bij met de organisatie en opbouw. Te zijner tijd zal zij het weer loslaten.
Er is de laatste tijd al zoveel werk bijgekomen dat in het bestuur het woord consolidatie reeds gevallen is.
Aan het slot van ons bezoek voegden zich de twee bestuursleden de heren R. Kramer en J. Renken zich bij ons gezelschap. Er kwamen daarbij weer wat andere ietwat spectaculaire vrijwilligerswerkzaamheden ter sprake, die toch allemaal met het eindproduct van onze inspanningen 'hulpverlening' te maken hebben.
De afdeling Hoogeveen heeft ter gelegenheid van het stichten van het eigen bureau in de gehele stad, in eigen beheer, huis-aan-huis, een folder over Humanitas verspreid! U leest het goed: 'huis aan huis'.
Toen er geld tekort was, aanvaardde het bestuur ten volle de consequenties van de ambities die dit hadden veroorzaakt en het organiseerde, met de afdeling Hollandscheveld samen, een klassieke maar winstgevende bazaar. De gezinsverzorging in Hollandscheveld houdt haar jaarvergadering altijd gekoppeld aan de jaarlijkse amateur-toneelvoorstelling en is op die manier zeker van een groot publiek dat van het werk kennis neemt. De afdeling heeft door zijn vele activiteiten de plicht gekregen in veel organen vertegenwoordigd te zijn. Via een rouleringsrooster lopen al deze vertegenwoordigers van tijd tot tijd mee in bestuursvergaderingen, zodat men niet, zoals dat zo vaak gebeurt, met de beleidsvoering uit elkaar drijft.
De afdeling Hoogeveen heeft een eigen mededelingenblaadje dat niet alleen zichzelf geheel betaalt, het levert een behoorlijke winst op. Er staan tientallen advertenties in. Clichékosten zijn er niet, slechts geringe kosten voor fotografische advertentiestencils. De advertentiekosten dekken meer dan de exploitatie alleen.
We hebben niet vaak een afdeling gezien waar hetgeen aan plaatselijke communicatie, voorlichting en propaganda wordt opgeleverd de theoretische adviezen van deskundigen op het gebied van de public relations, zó zeer nabij komt.

H. VAN SCHAAIK

BEJAARDENWERK

taken

Het is, schreven wij in ons vorig artikel [1]) — niet moeilijk te concluderen, dat Humanitas (en alle instellingen voor sociale dienstverlening) een zeer duidelijke functie heeft t.a.v. het bejaardenwerk.
Met deze uitspraak zaten we toen midden in de uitvoering: concrete taken, die een direct antwoord vormen op de problemen, die zich in de situatie van de bejaarde kunnen voordoen.
Aan deze uitvoering gaat natuurlijk wel iets vooraf.

onderzoek

Er zal — willen wij de uitvoeringstaken leren kennen — een bepaalde vorm van onderzoek nodig zijn. Deze zal het antwoord moeten geven op vragen als: is hulp nodig, zo ja welke?
Moet die hulp aanwezig zijn en voor wie?

planning

Als door middel van het onderzoek een antwoord op de verschillende vragen gevonden is, dan moet door middel van planning worden bepaald:

— in welke volgorde en in welke omvang de dienstverlening moet worden aangepakt;

—welke organisatie het best de taken kan uitvoeren;

—hoe de hulpverlening over het door ons beoogde gebied moet worden gespreid.

programmering of organisatie van de uitvoering

Op grond van de besluiten, die naar aanleiding van het onderzoek en de planning zijn genomen, zullen organisaties worden ingeschakeld, die zich op de uitvoering gaan beraden. Dit beraden hebben we aangeduid met programmering of organisatie van de uitvoering.
Hierbij zullen b.v. vragen rijzen als:

- Hoe komen we aan de adressen van de bejaarden?

- Hoe vinden en selecteren we de mensen, die het huisbezoek kunnen uitvoeren?

- Hoe waarborgen we regelmaat en kwaliteit?

- Hoe verzorgen we de regelmatige voorlichting aan vrijwillige medewerkers en bejaarden?

- Hebben we voor het door ons werk te organiseren speciale voorzieningen nodig (b.v. bepaalde ruimten) of speciale hulpmiddelen (b.v. lectuur)?

uitvoering

Eerst nadat een goede programmering heeft plaatsgevonden kan, nadat de bejaarden bekend zijn, die voor een bepaalde dienstverlening in aanmerking willen komen en nadat de vrijwilligers zijn geselecteerd, de uitvoering beginnen.

wie voeren de genoemde taken uit?

Onderzoek, planning, programmering en uitvoering zijn de taken, die wij hierboven onderscheidden. Wij achten het van groot belang, dat er duidelijke afspraken bestaan over de verdeling van deze taken.
Wij willen hierbij een scheiding aanbrengen tussen onderzoek en planning enerzijds en programmering en uitvoering anderzijds. De taken van onderzoek en planning zouden wij willen toedelen aan een orgaan (Raad voor het Bejaardenwerk), waarin alle bij het bejaardenwerk betrokken organisaties vertegenwoordigd zijn. Het is verheugend te constateren, dat steeds meer van deze raden, als zelfstandige eenheden of als onderdeel van een plaatselijk opbouw- of welzijnsorgaan, gaan ontstaan. Het gevaar is hierbij echter niet denkbeeldig, dat deze raden voor het bejaardenwerk zich op onderdelen ook met de uitvoering gaan belasten, hetgeen wij — gezien de taakverdeling die wij hier voorstaan — niet juist achten.
Wel echter de taken van onderzoek en planning! Waarom?
Bij onderzoek — waarbij wij niet in de eerste plaats denken aan deelonderzoeken, die verricht worden ten behoeve van een bepaalde uitvoering; deze kunnen nl. ook verricht worden in het stadium van de programmering — gaat het hier om een globale behoeftepeiling. We willen weten welke vormen van hulpverlening en tijdsbesteding nodig en gewenst zijn om de levensomstandigheden van de bejaarden te bevorderen. De medewerking van een deskundig onderzoeker kan hierbij veelal niet gemist worden.
Op grond van de resultaten van dit onderzoek en van een inventarisatie van ter plaatse verrichte aktiviteiten zal een globaal plan ontworpen moeten worden aan de hand van de punten, zoals wij hierboven onder „planning" aangeven.
Het is logisch, dat deze planning tot stand komt in overleg met alle organisaties, die bij het plaatselijk bejaardenwerk betrokken zijn (of betrokken dienen te worden).
Bij deze instellingen denken wij o.a. aan:

— organisaties voor maatschappelijk werk (sociale dienstverlening);

— kruisverenigingen;

— bejaardenbonden;

— U.V.V./V.V.H.;

— sociaal-culturele instellingen;

— gezinsverzorgingsinstellingen.

Na het opstellen van een totaal-plan — dat natuurlijk regelmatig moet worden 'bijgesteld' — blijven als belangrijke taken van het coördinatie-orgaan over het stimuleren en coördineren van de uitvoering.
De uitvoering zelf en de voorbereiding daarvan (de programmering) zouden wij willen overlaten aan de daarvoor ter plaatse aanwezige organen.
Dat wij bij deze uitvoering de organisaties voor maatschappelijk werk (sociale dienstverlening) een kerntaak [2]) toekennen is hierbij niet direct belangrijk.
Het 'overlaten aan de daarvoor ter plaatse aanwezige organen' behoeft niet te betekenen, dat deze instellingen los van elkaar werken. Het is best mogelijk, dat de verschillende uitvoerende organen gezamenlijke taken gaan verrichten (de dienstencentra zijn hiervan een voorbeeld); over deze samenwerking (eventueel gestimuleerd vanuit het plaatselijk overlegorgaan) beslissen echter de besturen van de organisaties, die de uitvoering ter hand nemen.
In ons vorig artikel zijn wij ingegaan op de specifieke taken, die o.a. voor Humanitas in het bejaardenwerk zijn weggelegd. Wij hebben thans het totale werkgebied bekeken en daarbij — naast de uitvoeringorganen — een duidelijke plaats toegekend aan een overleg- of coördinatieorgaan.
Wij stellen ons voor in een volgend artikel terug te keren tot Humanitas, waarbij wij speciale aandacht willen besteden aan de mogelijke taken van de maatschappelijk werkers binnen het bejaardenwerk. JT

[1]) Heeft Humanitas een taak in het werk voor bejaarden? 'Humanitas' (no. 4, Aug. '68, blz. 84)
[2]) De organisaties voor sociale dienstverlening zijn onzes inziens de eerstaangewezene — gezien hun doelstelling, die zich richt op de opbouw of herstel van noodzakelijke relaties — de bejaarde te helpen storingen in zijn relaties te voorkomen en te herstellen.

het rapport normen in de gezinsvoogdij

inleiding

In de achter ons liggende jaren is reeds verschillende malen in ons blad aandacht besteed aan het zogenaamde 'Normenproject' van de Nationale Federatie voor Kinderbescherming.
Voor de lezers, die niet met dit project op de hoogte zijn, zullen wij in het kort uiteenzetten, wat bedoeld wordt met dit project.
Door de spectaculaire groei en ontwikkeling van het Kinderbeschermingswerk na de tweede wereldoorlog, mede gesteund door de stormachtige ontwikkeling der sociale wetenschappen, werd steeds meer een gezamenlijke behoefte gevoeld tot bestudering en vastlegging van een aantal minimumvoorwaarden, waaraan het werk in de Kinderbescherming zou moeten voldoen.
Het bestuur van de Nationale Federatie heeft de noodzaak hiervan begrepen en is in 1962 gestart met de voorbereiding tot realisering van een en ander. Er werd een centrale commissie 'Normen' geformeerd, die met een centraal werkorgaan (centrale werkgroep normen) een plan de campagne opstelde.
Een van de meest belangrijke onderdelen van dit plan was de formering van werkgroepen voor een aantal onderdelen der Kinderbescherming, die als opdracht kregen het formuleren van normen (voorwaarden waaraan het werk zou moeten voldoen) voor het betreffende onderdeel.
Zo ontstonden werkgroepen voor verschillende soorten inrichtingen zoals observatiehuizen, tehuizen voor normale jeugd, behandelingstehuizen, tehuizen voor werkende jeugd, vakinternaten, tehuizen voor debiele jeugd, enz., werkgroepen voor voogdijinstellingen, gezinsvoogdij-instellingen, instellingen voor ongehuwde moederzorg e.d., en ook werkgroepen voor meer algemene zaken, zoals geestelijke verzorging, personeelsbeleid, bestuursvormen e.d. De leden van iedere werkgroep werden gerekruteerd uit de werkers van de betrokken organisaties.
Zoals u uit de opsomming ziet een groots opgezet project. Inmiddels is een groot aantal werkgroepen gereedkomen met hun arbeid en wordt er thans gewerkt aan de onderlinge afstemming om tot een gezamenlijke publikatie te kunnen overgaan. Het ligt in de verwachting dat begin 1969 de publikatie van het eerste deel zal plaatsvinden.

werkgroep normen gezinsvoogdij-instellingen

De door het bestuur der federatie ingestelde werkgroep normen gezinsvoogdij-

instellingen is met haar arbeid gestart in 1964. Bij haar pogingen om normen op te stellen voor het werk der gezinsvoogdij-instellingen binnen de thans bestaande juridische en organisatorische structuur, stuitte de werkgroep steeds weer op het probleem, dat de instelling in die bestaande structuur geen eigen rechtstreekse verantwoordelijkheid draagt voor de hulpverlening aan kind en gezin.
Dientengevolge is de werkgroep na rijp beraad uitgegaan van een conceptie, waarbij de uitvoering van de ondertoezichtstelling wordt opgedragen aan een gezinsvoogdij-instelling, in plaats van zoals thans het geval is aan een gezinsvoogd. Vanuit deze conceptie zijn toen normatieve gedachten geformuleerd over de middelen waarover de instelling moet beschikken om haar verantwoordelijkheid waar te maken.
Een en ander is thans neergelegd in een interimrapport.
In overleg met de Nationale Federatie voor Kinderbescherming en het Bestuurlijk Overleg van de drie landelijke gezinsvoogdijkoepels (Pro Juventute, de Rooms Katholieke Vereniging en Humanitas) is besloten om dit rapport in brede kring ter discussie te stellen, teneinde de door de werkgroep geformuleerde gedachten te toetsen aan de mening van anderen. Hiermede is een aanvang gemaakt.

het interim-rapport

In de eerste drie hoofdstukken wordt een overzicht gegeven van de historische ontwikkeling van het gezinsvoogdijwerk, alsmede het juridische kader waarin dit werk verricht wordt.
In hoofdstuk IV van het rapport worden doel en middelen van de hulpverlening krachtens de maatregel gezinsvoogdij nader uitgewerkt, zowel vanuit de wettelijke bepalingen omtrent de gezinsvoogdij als vanuit de praktijk.
Pas in hoofdstuk V, dat handelt over de Kinderrechter, gezinsvoogd en gezinsvoogdij-instelling wordt een nieuwe conceptie ontwikkeld, waarbij de uitvoering der ondertoezichtstelling aan de instelling wordt opgedragen en niet meer aan een natuurlijk persoon (de gezinsvoogd), zoals thans slechts mogelijk is.
Over de wenselijkheid van een wetswijziging in deze zin is reeds door Pro Juventute en Humanitas aan de Commissie tot Herziening van het Kinderbeschermingsrecht, de Commissie Wiarda, gerapporteerd.
In de daarop volgende hoofdstukken worden de consequenties van deze conceptie nader uitgewerkt in de vorm van de 'middelen' welke de instelling ten dienste staan bij de uitvoering van de hulpverlening. In dit verband wordt een speciaal hoofdstuk gewijd aan de vrijwillige medewerker en de maatschappelijk werker.
Gaarne zouden wij het bij deze korte totaalschets laten en thans ingaan op enkele hoofdpunten uit het rapport.

gezinsvoogdij: hulpverlening?

Op de vraag wat onder de doelstelling van de gezinsvoogdij-maatregel verstaan wordt, kan gesteld worden dat dit van den beginne af aan de hulpverlening aan het onder toezicht gestelde kind is geweest.
Hierbij moet echter tevens gesteld worden dat als aangrijpingspunt voor deze hulpverlening de ouders steeds mee in aanmerking komen — en in vele gevallen zelfs in de eerste plaats.
Voorts is het wellicht goed te zeggen dat in vele aspecten de hulp in de gezinsvoogdij niet wezenlijk verschilt van de hulp die in andere kaders gegeven kan worden.
Het specifieke van de gezinsvoogdij-hulpverlening is echter het feit, dat zij een

opgelegde hulpverlening is; dat wil zeggen dat hulpverlener en hulpontvanger niet in onderling overleg vrij zijn de aanvang, het einde en de aard van de hulpverlening te bepalen. Een en ander houdt in, dat deze 'gehoudenheid' de plicht oplegt in de hulpverlening te streven naar het optimale effect.
In de ontwikkeling van de hulpverlening krachtens de maatregel gezinsvoogdij hebben we een verschuiving zien ontstaan van wat men zou kunnen noemen een 'correctieve oppervlaktebenadering' tot een 'steunende, inzichtgevende dieptebenadering', waarbij in een aantal gevallen het correctieve en controle-element nog wel een belangrijk onderdeel is blijven vormen.

wanneer komt deze vorm van hulpverlening nu in het beeld?

Simplistisch gesteld, kunnen we er vanuit gaan dat de gemeenschap via de daartoe geëigende kanalen, constateert dat een bepaald kind óf meerdere kinderen in hun 'normale' ontwikkeling bedreigd worden en dat de ouders niet in staat zijn (om welke redenen dan ook!) om zelfstandig deze bedreiging op te heffen. Aan de rechtbank, in casu de Kinderrechter, wordt dan verzocht een maatregel tot 'gedwongen hulpverlening' uit te spreken.
De hulpverlening behoort dan aan de hand van een goede doorlichting van het betrokken kind en gezin en de opstelling van een behandelingsplan, waarbij een keuze uit de hulpverleningsmiddelen gemaakt kan worden, te worden gerealiseerd. Dit vereist een specifieke deskundigheid, die niet van een Kinderrechter mag worden verwacht, en evenmin van een willekeurig persoon.
Van een gezinsvoogdij-instelling mag deze deskundigheid echter wel verwacht worden. Dit is dan ook de reden, waarom de werkgroep in haar rapport pleit voor de benoeming van de instelling voor de uitvoering van de hulpverlening. Door deze benoeming kan de instelling de verantwoordelijkheid dragen voor de hulpverlening.

hulpverleningsmiddelen

De instelling heeft voor de uitvoering van de hulpverlening verschillende middelen. In het rapport worden daartoe genoemd:

a) functionarissen (directeur, praktijkleider, maatschappelijk werkers, administratieve krachten)

b) vrijwillige medewerkers

c) geconsulteerde specialisten (soms deskundige adviesteams)

d) zelfstandig werkende specialisten en instellingen (b.v. psychiater, psycholoog, of M.O.B.)

e) internaten

f) gezinnen.

In het rapport wordt nogmaals onderstreept dat de instelling de verantwoordelijkheid heeft voor het gebruik van één of meer van deze middelen in een bepaald geval van ondertoezichtstelling. Deze verantwoordelijkheid omvat niet alleen de inschakeling van het middel, maar ook — althans in grote lijnen — de wijze waarop het middel werkt.

Wel is de rechtstreekse verantwoordelijkheid voor de werkwijze van de eigen functionarissen uiteraard groter dan die voor de werkwijze van b.v. een internaat. We zouden kunnen stellen, dat elk der middelen een zekere 'relatieve zelfstandigheid' bezit, doch dat het altijd moet passen in het totale hulpverleningsplan, waarvoor de instelling de verantwoordelijkheid draagt.
Elk van de bovengenoemde middelen wordt in het rapport nader uitgewerkt, terwijl aan twee middelen van de instelling een afzonderlijk hoofdstuk wordt gewijd, nl.: de vrijwillige medewerker en de maatschappelijk werker.
Dat deze twee middelen een afzonderlijke aandacht hebben ontvangen, vindt zijn oorzaak in het feit, dat de werkgroep van mening was dat de vrijwillige medewerker een belangrijk en typerende plaats inneemt onder de middelen van de instelling, terwijl de maatschappelijk werker, de functionaris is, die de verantwoordelijkheid van de instelling voor de hulpverlening in concreto waar moet maken, hetzij door zelf de hulp te verlenen, hetzij door de hulpverlening van een vrijwillig medewerker te organiseren, te richten en te begeleiden, hetzij door een combinatie van deze twee mogelijkheden.

de vrijwillige medewerker

Uit het voorgaande is reeds duidelijk geworden, dat de hulpverlening gebaseerd dient te zijn op een goed inzicht in de problematiek van het betrokken gezin (sociale diagnose) en een daarop geënt plan van behandeling.
Uit het behandelingsplan komen de verschillende hulpverleningstaken naar voren. Deze taken kunnen enkelvoudig of meervoudig zijn. Dit betekent, dat bij de keuze van de middelen combinaties mogelijk zijn. Vertaald naar de vrijwillige medewerker zouden wij kunnen stellen, dat hij door de instelling gevraagd kan worden zich te belasten met de 'totale taak' of met één of meer deeltaken. Een en ander veronderstelt een nauwe samenwerking tussen de vrijwillige medewerker en de maatschappelijk werker van de instelling.
Wanneer en waar vrijwillige medewerkers kunnen worden ingeschakeld, is ondoenlijk in het algemeen aan te geven. Elke zaak zal daarop afzonderlijk bekeken moeten worden. Het rapport geeft hierover wel enkele aandachtspunten.
Om in het algemeen iets te zeggen over de aard van de hulpverlening door een vrijwillige medewerker, willen wij enkele van die aandachtspunten noemen.
De hulpverlening, die plaats vindt in een autoritaire omlijsting, wordt in hoofdzaak verwezenlijkt door persoonlijke contacten met kind en gezin en zo nodig de omgeving. Deze contacten vinden plaats op basis van spontaniteit en algemeenmenselijk meevoelen, gericht door de algemene en eventueel gespecialiseerde kennis van de medewerker en door zijn denken en overwegen (reflexie) als normaal volwassen mens.

Bij de hulpverlening zal de medewerking in voorkomende gevallen ook zijn eigen omgeving (b.v. eigen gezin) in kunnen schakelen. De contacten zullen veelal plaats kunnen — en vaak zelfs moeten — hebben buiten de normale werktijden. Een belangrijke taak van de instelling zal daarom zijn het werven en selecteren van vrijwillige medewerkers, die geschikt zijn voor de vervulling van de genoemde taken. Doch daar blijft het niet bij.
De instelling zal om zijn verantwoordelijkheid waar te kunnen maken door nauw overleg met de vrijwillige medewerker de hulpverlening moeten volgen en deze medewerker bij zijn taak moeten bijstaan. Een en ander vereist ook van de kant van de medewerker de bereidheid om in het kader van de instelling te werken. In het rapport wordt uitgebreid aandacht aan deze aspecten gegeven.

de maatschappelijk werker

Zoals reeds in het bovenstaande is gesteld, is de maatschappelijk werker de functionaris, die in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de hulpverlening namens de instelling waar moet maken. Hij is de functionaris, die als het ware ogen, oren, mond, armen en benen van de instelling moet zijn.
Hij gaat naar de vrijwillige medewerkers, de gezinnen, enz.; hij hoort en ziet hun noden en problemen — maar ook hun mogelijkheden —; hij helpt en steunt, voornamelijk door middel van gesprekken, maar zonodig ook wel eens door handelend optreden.
Vanzelfsprekend kan hij bij een en ander terugvallen op de andere functionarissen van de instelling, zoals de directeur en de praktijkleider óf op een daartoe ingestelde adviescommissie, op consulten voor gespecialiseerde deskundigen of op een supervisor.
Bij dit alles zal de maatschappelijk werker zich echter steeds bewust dienen te zijn dat hij geen eigen beleid voert, maar de instelling vertegenwoordigt.
Hij zal dan ook van het instellingsbeleid op de hoogte moeten zijn, hetgeen aan de instelling de verplichting oplegt een algemeen beleid te hebben.
De taak van de maatschappelijk werker wordt volgens het rapport binnen de verantwoordelijkheid van de instelling voor de hulpverlening geconcretiseerd in drie taak-complexen:

a) het zelf hulp verlenen aan kinderen en gezinnen

b) het arganiseren, richten en begeleiden van de hulpverlening in die gevallen, waarin de hulp door een vrijwillige medewerker wordt verleend

c) de zorg voor een goede rapportage en dossiervoering in alle aan hem opgedragen gevallen (zowel die onder a) als die onder b) bedoeld).

Deze drie taakcomplexen worden in het rapport afzonderlijk uitgewerkt. Het gaat echter in het bestek van dit artikel te ver om hier dieper op in te gaan.

slot

Het is voor de schrijver van dit artikel moeilijk om een objectief oordeel over dit interimrapport te geven, daar hij zelf deel uitmaakte van de werkgroep, die dit rapport samenstelde.
Wel mag naar voren gebracht worden, dat het rapport door het reeds eerder genoemde Bestuurlijk Overleg van de drie landelijke groepsorganisaties gezinsvoogdij, alsmede door het gehele beroepskader van de gezinsvoogdij bijzonder positief is ontvangen.
Wanneer het interimrapport aanvaard is, zal de werkgroep zich met de nadere uitwerking der 'normen' waaraan het gezinsvoogdijwerk zal moeten voldoen, belasten. Deze normen zullen echter niet eeuwig geldend zijn, de normering van de hulpverlening zal een dynamisch proces moeten blijven, hetgeen betekent dat wij ons steeds opnieuw zullen moeten bezinnen of onze uitgangspunten nog juist zijn of dienen te worden aangepast aan de nieuwe ontwikkelingen in het werk.

W. POST

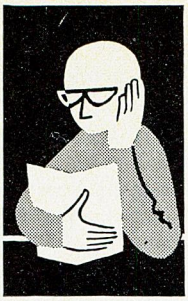

BOEKBESPREKINGEN

brieven uit de gevangenis

'. . . . Gisteren nog dacht ik opeens, het is abnormaal zoals ik reageer op m'n vrijheidsberoving; zoals ik het aksepteer. Ik zou moeten schoppen, razen, tieren. Nu besef ik weer dat ik wil *overleven*. Ik haat de bewakers niet. Ik haat de rechters niet. Ik haat mezelf niet. . . .

Ik schrijf morgen een brief aan de minister van Justitie met suggesties: a) ter verbetering van het huidige onmenselijke gevangenisbeleid; b) om over te gaan tot uitbreiding van de *preventieve* taak van de Justitie. Ik heb al eerder geschreven, maar die brief ging meer over 'dope in deze tijd'. Alhoewel, ergens vermoed ik toch dat in wezen geen wezen verschillend is en iedere misdaad uit nood wordt gepleegd. *Nood breekt wetten.* Hoe dan ook, het is mijn taak (ik kan en wil er niet meer onder uit) om verslag te doen, om advies te geven. Ieder teken van leven helpt mee te bouwen aan de nieuwe image. De minister kan er ook niets aan doen.

Ik heb Simon's artikelen over 'Schuld en Samenleving' gelezen. [1]) 'Klare wijn. . . .'

Dit schrijft Steve Davidson in 'Lessen in overleving' [2]) een bundeling van brieven die hij schreef in zijn detentie. Brieven die geschreven werden aan een paar vrienden van hem, maar die ook tot ons gericht zouden kunnen zijn.

Steve (25), een jonge kunstschilder, werd in 1966 tot een gevangenisstraf veroordeeld: in zijn verslaving aan verdovende middelen had hij recepten vervalst en ingebroken in een apotheek. Hij voelde er niet voor om, zoals veelal gebruikelijk is, onder pseudoniem te publiceren. Een van zijn brieven ondertekent hij met 'Steve, the pharmacythief', maar meestal tekent hij met 'Love, Steve'. Dit alles tekent de sfeer van waaruit hij leefde en die het hem mogelijk maakte, ondanks ontwenningspijnen in het begin en ondanks de neerdrukkende omgeving, met zich zelf te leven en creatief bezig te zijn. 'Van natgemaakt, gekneed toiletpapier heb ik een Boeddha gemaakt, voor de geestelijke ontlasting. . . .'

Ook trachtte hij, zij het met veel minder succes helaas, zijn mede-gedetineerden te activeren door creatieve bezigheden.

'Als men je later vraagt, waarom heb je niks gedaan of geleerd in die tijd, kan je niet antwoorden dat je geen tijd had of dat je steeds afgeleid werd'.

De brieven zijn met veel humor en soms zeer poëtisch geschreven. Het is een boekje dat u in één avond achterelkaar uitleest. U hebt dan een goed beeld, niet alleen van Steve en de manier waarop hij zijn detentie overleeft en vooruitleeft op zijn toekomst, maar ook van de achtergrond waartegen dit alles is geplaatst, het leven in een huis van bewaring en een (jeugd)gevangenis, waar hij bij elkaar (na een korte ontwenningskuur in een medische kliniek) 17 maanden in doorbracht, alvorens voorwaardelijk in vrijheid gesteld te worden.

Opvallend is hoe verschillend Steve reageerde op zijn situatie in het huis van bewaring en die in de (jeugd)gevangenis. In dit op een systeem van heropvoeding gebaseerde gesticht, met opeenvolgende afdelingen: observatie, oriëntering, paviljoen A en paviljoen B, is het veel minder mogelijk om creatief te zijn. Zonder hierover ook maar een ogenblik rancuneus te worden is in zijn brieven te lezen hoezeer hem dit benauwt. „Hoe dichter ik bij het doel van deze reis kom (m'n ontslagdatum), hoe meer ik de druk begin te voelen waaronder ik geleefd heb.'

In het aan de brieven aan het eind toegevoegde hoofdstuk vertelt de schrijver in chronologische volgorde over wat hem overkomen is: over zijn delikt, zijn arrestatie (hij was toen 22 jaar), de onzekerheid wat er verder gebeuren gaat, zijn verblijf in het huis van bewaring, de manier die hij ontdekte om te *overleven* ('ik begon me te verheugen over wat ik nog had') en de spannende wijze waarop hij kans zag de (geestelijke) communicatie tussen de gedetineerden onderling op gang te brengen en te houden.

Ik kan moeilijk de verleiding weerstaan om tot slot nog wat kernachtige opmerkingen van de schrijver over een paar aspecten van zijn ervaringen neer te schrijven.

Over de terechtzitting: 'Op de zitting schoot me een verhaal van (geloof ik) Paul Rodenko te binnen, over een man die met een super-gevoelige ontvanger de schreeuw van een bloem die geplukt werd, opving. Als de officier wist wat 'ie deed, zou 'ie 't dan niet doen? Het klinkt nogal sentimenteel, maar dat gebeurt af en toe. Ik had het gevoel op de zitting, dat ze naar een koe keken. Ze wilden in ieder geval een koe zien'. . . . . 'Ik wou m'n verslaving meer als tijdsbeeld naar voren brengen, tijdens de zitting, maar zodra je iets zegt dat niet in 'logisch verband' staat tot de zaak, wordt het afgesneden. *'Heb je het gedaan?* . . . . *Ja.'* Alles klopte, maar er werd iets vergeten. Iets? Verdomme, het allerbelangrijkste.'

En over de isolatie: 'Waarom wordt ons ieder initiatief of verantwoording ontnomen? . . . . Waarom moet men vier of vijf maanden wachten tot men voorkomt, als men al lang geen schuldgevoelens meer op kan brengen? . . . . Waarom wordt ons slechts het minimum van het mogelijke toegestaan?'

Van de schaarse lectuur die er bestaat van ex-gedetineerden over hun ervaringen en opvattingen acht ik dit boekje wel het beste. Blijft de vraag: is het niet wat eenzijdig? Kloppen de feiten? Hoe stond men in de gestichten tegnover Davidson? Ik deel de mening van dr. Hoefnagels, wanneer hij in zijn voorwoord betoogt: 'Toetsingen kunnen niets opleveren, dat déze brieven van déze gevangene meer of minder waar maakt. Brieven zijn subjectieve werkelijkheden en als zodanig van a tot z waar. Iedere lezer oordeelt dan voor zich zelf of hij de brieven waar vindt in de zin van echt of onwaar in de zin van onecht.'

Ik heb tenslotte nog maar één raad: schaft u zich het boekje aan en leest u zelf.[2]

P. E. HUTTE.

[1] Voordracht gehouden door Simon Vinkenoog op de conferentie 'de image van de misdaad' in 1966.

[2] 'Lessen in overleving' door Steve Davidson (met een voorwoord door dr. G. P. Hoefnagels, criminoloog), uitgave van de Arbeiderspers te Amsterdam, *f* 5,90.

het nieuwe spellenboek

De Stichting Spel en Sport heeft ter gelegenheid van haar vierde lustrum besloten over te gaan tot een vernieuwde uitgave van het bij haar vijftienjarig bestaan uitgegeven spelenboek.
Dit spelenboek (geheel uitverkocht) heeft een groot succes gehad en dank zij de in de afgelopen vijf jaar opgedane ervaringen werd geconcludeerd dat een herziening en uitbreiding van deze uitgave gewenst zou zijn.
Zodoende is een geheel nieuw boek tot stand gekomen.
Een boek dat door haar bijzonder overzichtelijke indeling en uitwerking toegankelijk is voor ieder, die in welke vorm dan ook belast is met de leiding aan jongeren.
Het boek behandelt hoofdstuksgewijze respectievelijk allerlei vormen van kleine spelen (tikspelen, kringspelen, estafettes), partijspelen (teamspelen voor zaal en veld), gezelschapsspelen, bosspelen, opdracht en oriëntatietochten, vaardigheids- en volksspelen, alsmede speciale programma's voor diverse situaties (sportdagen, kampprogramma's).
De omschrijving der spelen, vaak bijzonder aardig geïllustreerd, is helder en beknopt.
Wij willen deze uitgave van harte aanbevelen in het bijzonder voor diegenen die bij het jeugdwerk betrokken zijn.
Het nieuwe spelenboek is verkrijgbaar via de boekhandel of door storting op postgiro 793793 t.n.v. Stichting Spel en Sport te Amsterdam.
In het kader van de brochurereeks, die verzorgd wordt door de Nationale Federatie voor Kinderbescherming, de Nederlandse Bond voor Moederschapszorg en kinderhygiëne, en de Stichting 'Voor het kind', zijn onlangs drie nieuwe uitgaven verschenen, te weten:
Uitgaven van de Nationale Federatie voor Kinderbescherming.

kl2: schoolmaatschappelijkwerk, drs. m. g. van der geld

Korte beschrijving van doelstelling, organisatie en werkwijze van het schoolmaatschappelijk werk in Nederland. Achtereenvolgens behandelt schrijver de methode van het schoolmaatschappelijk werk; de samenwerking met het onderwijs; de relatie tot andere disciplines en de toekomstige ontwikkeling. Prijs *f* 2,—.

kl3: jongens in de kinderbescherming en hun beroep, z. hartog

Beroepskeuze, beroepsvorming en beroepsbegeleiding zijn een belangrijk facet van de opvoeding in opvoedingstehuizen voor opgroeiende jongens. Algemene oriëntatie over dit onderwerp met informatie over vakscholing in verschillende internaten. Prijs *f* 2,—.

kl4: systemen van opvoeding in inrichtingen in nederland van 1815-1965, drs. c. winnubst

Doctoraal scriptie gebaseerd op literatuuronderzoek. Schrijfster onderscheidt de perioden: 1815—1850; 1850—1905; 1905—1940; 1940—1945; 1945—1965 en tracht in deze perioden bepaalde karakteristieken in de gestichtsopvoeding te ontdekken. Tevens probeert schrijfster de oorzaken op te sporen van nog steeds bestaande tekortkomingen. Prijs *f* 3,—.
Als algemene oriëntatie kunnen wij deze brochures ten zeerste aanbevelen. U kunt de brochures bestellen door overmaking van het benodigde bedrag op postrekening nr. 1122, t.n.v. de Stichting 'Voor het Kind', Emmastraat 38 te Amsterdam, onder vermelding van de bestelnummers.

HEERDE

Het bestuur van de stichting maatschappelijk werk te Heerde vraagt een

maatschappelijk werker of werkster

voor het algemeen maatschappelijk werk.

Vereist wordt een diploma van een erkende opleiding voor maatschappelijk werk en leidinggevende capaciteiten. Enige jaren praktijkervaring strekt tot aanbeveling.

Tevens wordt gevraagd een

gezinsverzorgster

voor het speciale gezins- en wijkwerk. De taak bestaat voornamelijk uit het begeleiden en instrueren van huisvrouwen.

Belangstelling voor clubwerk verdient aanbeveling.

Het diploma gezinsverzorgster en een minimum leeftijd van 25 jaar zijn vereist.

Sollicitaties worden graag binnen veertien dagen na het verschijnen van dit blad ontvangen op het adres Sportlaan 3, Heerde.